

Exlibris Tasarımında Kompozisyon ve Yazı İlişkisine Dair Günümüz Sanatçılarının Tasarımlarından Örnek Analizler

Aylin BEYOĞLU¹

Geliş Tarihi: 03.10.2016

Kabul Tarihi: 19.11.2016

Öz

Bu araştırmada, exlibris sanatçılarının tasarımlarında kompozisyonun temel öğelerini ele alarak, yazı ile olan ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Betimsel tarama modeli ile gerçekleştirilen araştırmada, exlibris tasarımında kompozisyon ve yazı ilişkisinin incelenmesi için öncelikle exlibrisin tanımı, önemi, tarihçesi, kompozisyon ve yazı ile ilgili genel bilgiler verilmiş, daha sonra örnek tasarımlar ele alınarak incelenmiştir. Araştırmada; günümüz exlibris sanatçılarından Vladimir Zuev, Jiri Brazda, Corina Nani, Wojciech Luczak, Hasip Pektaş ve H. Müjde Ayan'ın tasarımlarındaki kompozisyon ve yazı ilişkisine dair örnek analizler sunulmuştur. Araştırmanın sonucunda, exlibris sanatçılarının tasarımları analiz edilerek, kompozisyon ve yazı ilişkisi ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmada, sanatçıların exlibris tasarımları kompozisyon ve yazı ilişkisi açısından karşılaştırılmış, tasarımlardaki benzerlikler ve farklılıklar sunulmuştur. Araştırma, exlibris tasarımında kompozisyon ve yazı ilişkisi ile ilgili bir kaynak olarak katkı sağlayacak niteliktedir.

Anahtar kelimeler: Baskı, grafik, kompozisyon, sanat, tasarım, yazı.

¹ Araş. Gör. Dr. ,Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, aylingrbz@hotmail.com

Sample Analyses of Contemporary Artists on the Relation of Composition and Script Exlibris Design

Submitted by 03.10.2016

Accepted by 19.11.2016

Abstract

The fundamental purpose of this study is to examine the formation of fundamental composition elements and their relation to script. Using descriptive survey model with the aim of examining the relationship between composition and script in exlibris design, the study provides general information on the definition and history of exlibris, composition and script, followed by an evaluation and examination of sample designs. The study provides sample analyses on the relation of composition and script in the designs of exlibris artists including Vladimir Zuev, Jiri Brazda, Corina Nani, Wojciech Luczak, Hasip Pektaş and H. Müjde Ayan. The results in this study may contribute to the students' ability to see the elements of composition, to gain and reinforce knowledge, to examine, analyze, interpret and evaluate the relation of composition and script. The study may also serve as a guide for individuals learning to design exlibris. It may enable students to compare exlibris designs.

Keywords: Print, graphics, composition, art, design, script.

Giriş

Exlibris, kitabın kime ait olduğunu belirtmek amacıyla üzerinde kitap sahibinin isminin yazıldığı kitabın iç kapağına yapıştırılan, küçük boyutlu özgün sanat eseridir. Exlibris tasarımlarında isimle birlikte *Exlibris* sözcüğü de kullanılmaktadır. Kitap sahibinin mesleğini, kütüphanesini, ilgi alanlarını, eğer sanatçı ise, tarzını belirten exlibrisler kimi zaman bir kurum ile ilgili özel tasarımlar olarak da düzenlenmektedir. Exlibrisler, sanatçının kendi özel isteği doğrultusunda yapıldığı gibi sipariş üzerine de yapılan özgün eserler olarak değerlendirilmektedir.

Exlibris tasarımlarında exlibrisi anlamlandırmak ve yorumlamak adına exlibrisin; künyesi, tekniği, biçimsel olguları, konusu, anlatım elemanları, sembolik öğeleri, kompozisyon düzeni, desen anlayışı, üslubu, yazı ve estetik öğeler gibi analizler önem taşımaktadır. Exlibris tasarımının kompozisyon analizinin yapılabilmesi için ise, açık ve koyu değerler, renk, çizgi, oran-orantı, biçim, ritim-hareket ve denge gibi kompozisyonu oluşturan temel öğelerin ilişkisini görmekle mümkün olmaktadır. Araştırma, *bir exlibris nasıl tasarlanır?* sorusunun cevabına örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmada verilen bu bilgiler ve seçilen sanatçıların exlibris tasarımlarının analizleriyle; exlibris tasarımında kompozisyonun temel öğeleri ele alınmış, tasarımlardaki kompozisyon ve yazı ilişkisi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırma, betimsel tarama modeli ile oluşturulmuştur. Tarama modeli var olan durumları olduğu gibi araştırıp betimlemeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Araştırmada, exlibris ve exlibris sanatçılarına ait literatür; kitaplar, yabancı kaynaklar, dergiler, tezler, kataloglar ve internet siteleri gibi kaynaklar gözden geçirilerek incelenmiştir. Literatür taraması ile birlikte bu alanda yapılmış araştırma örnekleri de incelenerek exlibris sanatçılarının tasarımlarında kompozisyon ve yazı ilişkisi doğrultusunda örnek analizler yapılmıştır. Araştırma, exlibris tasarımında kompozisyon, yazı ve günümüz exlibris sanatçıları ile sınırlandırılmıştır.

Exlibrisin Tanımı ve Önemi

Exlibris *Latince* bir kelime olup, bir kitabın kime ait olduğunu belirtmek amacıyla üzerinde kitap sahibinin ismine yer verilerek tasarlanan, kitabın iç kapağına yapıştırılan, kitabı simgeleyen genellikle özgün baskı resim teknikleriyle üretilen küçük boyutlu grafik çalışmalarından oluşan sanatsal tasarımdır. Exlibris tasarımının kompozisyonunda, kitap sahibinin ismiyle birlikte *Exlibris* sözcüğü de kullanılmaktadır. Exlibris, *Latince* sözcük

olarak ... 'nın kitabı, ... 'nın kitaplığına ait veya ... 'nın kütüphanesinden, İngilizce *Bookplate* (kitap etiketi), Almanca *Bucheignerzeichen* (kitap sahibinin işareti) olarak bilinmektedir.

Exlibris, hat sanatından estamp sanatına kadar tüm yöntemleri, minyatürden kübizme kadar tüm akımları, araç ve gereçleri barındırabilmiş, bu da onun evrensel beğeni kazanmasında çok etkin olmuştur (Erinç, 2010, s. 7). Exlibris, kimliksel ve kültürel bir değer, bir anlatım dili, görsel iletişim, kültürlerarası etkileşim, bir buluşma noktası olmasının yanında sanatsal bir üretim biçimi olarak sanat eğitimcilerine, sanat eğitimi alan genç nesillere ve sanatçılara pek çok imkân tanınması açısından da önem taşımaktadır. Kırıçoğlu (2014, s.18), exlibrisin eğitici ve öğretici yönden önemini şu şekilde sıralamıştır: *Yaratıcılığa olanak vermesi, bireyin ustalık boyutuyla yaratıcı süreçte yeteneği denetim altına alması ve kişide yapma bilgisini, dolayısı ile farklı bir boyutta düşünme gizilgücünü geliştirmesi, sipariş üzerine yapılan bir çalışma olduğundan siparişi verenin kimliğini yansıtması, böylece yapanın yeteneği kadar düşüncesini de denetim altına alması, sanat dünyasına öğrenciyi yaklaştırması, küçük boyutlu olması nedeniyle sınıf ortamında uygulanabilir olması*. Ayrıca Kırıçoğlu bütün bu sıralananlardan dolayı exlibrise görsel sanatlar eğitimi programlarında yer verilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

Exlibrisin Tarihsel Gelişimi

Exlibris, günümüzde çağdaş bir sanat alanı olmakla birlikte, tarihi yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Mısır'daki tabletlere yazan insanlar, sahiplik göstergesi olarak yumuşak çamur üzerine küçük işaretler basmışlardır. Bunun da öncesinde mağarada yaşayan insanların taş baltaları üzerinde bireysel işaretler görülmüştür. Mülkiyet işaretlerinin ilk izleri olan bu örneklerle rağmen, exlibris tarihinde bilinen en erken kayıt, M.Ö. 1400 dolaylarına ait açık mavi fayans üzerine yapılmış olan exlibristir (Per, 2006, s. 13).

Resim 1: III. Amenhophis Ait Mısır'da Bulunan İlk Exlibris Örneği, M.Ö 1400.

Resim 1’de gösterilen III. Amenhophis kitaplığı için yapılan bu ilk exlibrisin 62x38x4,5 mm boyutlarında olduğu bilinmektedir (Pektaş, 2003, s. 15). Hazırlanan bu tür levhalar papirüs rulolarını korumak için kullanılan tahta kutularda bekletilmektedir. British ve Louvre Müzesi, Yale Üniversitesi Galerilerinin koleksiyonlarında III. Amenofis kütüphanesine ait bu tür levhalar bulunmaktadır (Per, 2006, s. 14). M.Ö. 600 yılında Asur Kralı Asurbanipal’in dönemine ait exlibris örneklerinin de bulunduğu bilinmektedir. M.S. 15. Yüzyılın ilk çeyreğinde Almanya’da ağaç üzerine elle boyanmış, basit bir arma ile elle yazılmış, bir sözden oluşan exlibrisler gerçek anlamını taşıyan ilk exlibris örnekleridir (Okur, 1998, s. 2-3).

Matbaanın icat edilmesinden önce, zengin kitap sahipleri kitapların aitliklerini kanıtlamak amaçlı isim ve simgeler kullanarak, kitaplara etiket eklemiştir. Gutenberg Matbaası ve Hristiyan Avrupa’da çoğalan Gutenbergcil Matbaalar dönemiyle birlikte exlibrisin tek uygulama alanı olan kitaplar, mekanik üretim teknikleriyle yeniden ve defalarda üretilebilir hale gelmiştir (Evren, 2015, s. 71). Kitaplıkların üretim sayısı arttıkça exlibrise duyulan gereksinimde artmıştır. Yaklaşık 17. yüzyıla kadar kitapların iç sayfalarında yer alan exlibrisler daha çok arma özelliği taşımıştır. 18. yüzyılda exlibris yapımı 17. yüzyıla göre daha yaygınlaşmıştır. Exlibrislerde doğa ve iç mekân görüntüleri yer almaya başlamıştır. 18. yüzyılın sonuna gelindiğinde exlibrisler artık büyük kütüphanelerin vazgeçilemeyen gereksinimleri haline gelmiştir (Okur, 1998, s. 4).

Türkiye’de en erken exlibrisi; Osmanlı döneminde, el yazması ve basılı kitaplarda yer alan kaligrafik düzenlemelerle dolu ve mülkiyet işaretleri olarak görülen mühürlere kadar dayandırmak mümkündür. Avrupa’da olduğu gibi bir exlibris gelişiminin görülmediği Türkiye’de, exlibrisin tanınması yurt dışından gelen kitaplar aracılığıyla olmuştur. Eğitim açısından tarihine değinecek olursak, 1960’lı yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü’nde resim öğretmenleri öğrencilerine exlibris yaptırılmıştır. 1980’li yıllardan bu yana ise; güzel sanatlar eğitimi veren kurumlarda exlibrise ilgi duyan öğretim elemanları, öğrencilerini exlibris yapmaya yönlendirmektedir (Per, 2006). Exlibrisin Türkiye’deki tarihçesine Pektaş (2014, s. 2) şu şekilde değinmiştir:

Türkiye’de adına gerçek anlamda ilk exlibris yaptıranların, o dönemin yabancı uyruklu kitapseverleri olduğu söylenebilir. Üsküdar Amerikan Koleji, Robert Kolej gibi okullarda görev yapan yabancı öğretmenlerin kitaplarına exlibris yaptırdıkları, bu okulların kütüphanelerine bağışlanan kitapların iç kapaklarına bakıldığında görülebilir. 1920’li yıllardan itibaren Robert Kolej öğrenci

yıllıklarına, 1950’li yıllara gelinceye kadar yıllık sahibinin kendi ismini yazabileceği boşlukların da bırakıldığı exlibrisler yapılmıştır. 1985 yılında, bir halk kültürü uzmanı olan araştırmacı yazar İ. Gündoğ Kayaoğlu, üzerinde Tan Oral’ın bir karikatürünün ve Arapça “Yâ Kebikeç” yazısının bulunduğu exlibrisi yaptırmıştır.

1980’li yıllardan itibaren Türkiye’deki Güzel Sanatlar Eğitimi veren kurumların özgün baskı resim ve grafik derslerinde exlibris yapılmaya başlanması hem bu kurumlardan mezun olan öğrencilerin hem de sanatçıların exlibris sanatına ilgisini arttırmıştır. Türkiye’de exlibris sanatının eğitimde ve sanatta yaygınlaşmasına 1995’li yıllarla birlikte Prof. Hasip Pektaş öncülük etmiştir. 1997 yılında kurulan ve hala faaliyetlerini sürdüren Ankara Exlibris Derneği ve 1998 yılında kurulan İstanbul Exlibris Akademisi Derneği Exlibrisin bir sanat dalı, bir grafik disiplin olarak gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlamaktadır. 2000 yılından itibaren bu derneklerin düzenlediği faaliyetlerin katkılarıyla artık günümüzde exlibris kongreleri, yarışmalar, konferanslar, seminerler, sergiler ve çalıştaylar düzenlenmeye başlamıştır.

Exlibris Tasarımında Kompozisyon ve Yazı İlişkisi

Kompozisyon, *Latince* bir kelime olup *cumpausare-comporore-cum* kelimesinden türemiş ve daha sonra Batı dillerine geçmiştir. *Fransızca* ve *İngilizce* karşılığı ise *Composition*’dur. Kompozisyon kelimesi sözlük anlamıyla; *ayrı ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma, düzenleme işidir* (Püsküllüoğlu, 2008, s. 1124). Başka bir deyişle; *kompozisyon plastik öğeleri yöneten, estetik bakımdan onları anlamlandıran, biçimlere ruh katan güçtür* (Mülayim, 1994, s. 74). Resmi kompoze etmek demek: *Resmi diğer elemanları arasından resim için yararlı olanlarını seçerek, bir araya geliş nedenlerini, bir denge ve armoni içinde sunmak* demektir (Turani, 1998, s. 73).

Kompozisyon; resim, baskı resim, grafik, fotoğraf, seramik, heykel, edebiyat, müzik gibi birçok sanat dalında kullanılmaktadır. Kompozisyon exlibris sanatının da en önemli biçimsel unsurlarından biridir. Resimde olduğu gibi exlibris tasarımında da kompozisyon fikrini oluşturan temel öğeler açık koyu değerler, renk, çizgi, doku, oran-orantı, biçim, ritim-hareket ve dengedir. Yani, exlibris tasarımında da bireyin görsel sanatların gerektirdiği kompozisyon temel öğeleri bilgisine sahip olması önem taşımaktadır.

Kompozisyon, sanatçı için olduğu kadar izleyici için de önem taşımaktadır. Sanat olgusu, izleyici ile birlikte bir anlama bürünmekte ve yine izleyici ile tamamlanmaktadır. İzleyici, yan yana getireceği nesne görüntülerinden bir kompozisyon oluşturarak, bir bakıma sanatçı ile yer

değiştirmektedir. Örneğin; bir balık resminin yanında yer alan bardak, çatal, bıçak gibi nesnelerin görüntüsü izleyiciyi düşünceye sevk etmektedir. Yine aynı balık resminin yanında yer alan bir akvaryum başka bir düşünce ile algı meydana getirecektir. Tıpkı bir rengin yanına gelen diğer bir renkle değişen algısı gibi (Aslıhan, 2006, s. 21).

Sanat, düşünme, hissetme, akıl ve zekâ yoluyla dile dayanmaktadır. Birey, üç boyutlu (geçmiş-hal-gelecek) bir zamana sahip olduğundan, zaman ve mekân dil sayesinde aşılabilir. Dil, insanın hayal kurma ve yaratıcı gücünü ortaya çıkartır. Bu doğrultuda sanatta yazı da kullanılan bir dildir. Yazı, sadece konuşma dilinin yazıya geçirilmiş şekli değildir. Yazının kendine has kuralları ve geleneği vardır. Yazı, duygu ve düşüncelerimizi dilin kaidelerine uygun olarak aktarma işlemi olarak tanımlanmaktadır (Güler, 1997).

Günümüz sanatında yazının kullanımı büyük yenilikler ve gelişmeler göstermiştir. Yazı, sanatçıların yapıtlarında hem form, hem de içerik olarak kullanılmıştır. Sanatsal çalışmalarda yapısal ve kavramsal bir değer olarak kullanıldığı durumlarda ise yazı, grafik sanatını da içermektedir (Akay Şumnu, 2014).

Günümüzde grafik sanatı, grafik eğitimi ve özgün baskı resim derslerinde yerini alan exlibris tasarımı kendi içinde bir kompozisyon ve yazı ilişkisi gerektirmektedir. Exlibris tasarımında kompozisyondaki temel öğelerin; yazı karakteri, boyutu ve yazının yerleştirme biçimi ile uyumu aranmaktadır. Exlibris tasarımının işlevi ve kompozisyonu ile ilişkili olarak, kitabın kime ait olduğunu belirtmesi açısından tasarım için en önemli öğesi yazıdır.

Exlibriste kullanılan gravür, aquatint, mezzotint, serigrafî, linolyum baskı, ağaç baskı ve litografî gibi birçok baskı tekniği bulunmaktadır. Exlibriste kullanılan baskı tekniği ile yazı yazılmaktadır. Exlibriste yazı, bilgisayar ortamında hazırlanan bilgisayar destekli çalışmalarda (CGD) sınırsız bir şekilde yazı karakteri ile yapılabilmekte; bunun yanı sıra, el yazısı ile yazılan yazılar taranarak çalışmada uygun görülen yere yerleştirilebilmektedir. Sanatçılar belirli bir yazı karakterine bağlı kalmadan, farklı baskı teknikleri ile yazılan yazıları da tercih etmektedir.

Exlibris tasarımı içinde yazı iki farklı konumda görülmektedir. Ya resmin içinde resimle birlikte, ya da sadece Sarıkavak'ın (2004, s. 1) *harf, sözcük ve satırlarla ve boşluk oluşturmak için gereksinim duyulan diğer öğelerle, bir sayfa üzerinde yapılan görsel ve işlevsel düzenleme olarak tanımladığı tipografi* ile tipografik öğelerin bir görsel biçime dönüşmesiyle exlibris meydana gelmektedir. Tipografik bir exlibriste kompozisyona yardım edecek bir imaj yoktur. Tasarım sadece harflerin gücüyle oluşmaktadır. Resmin içinde de

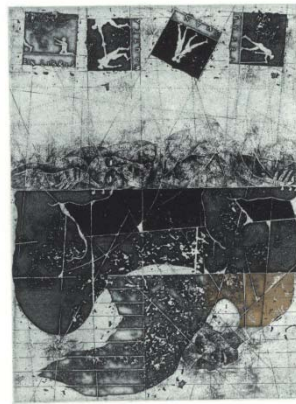
olsa, yalnız başına da kullanılsa yazı ögesinin dengeli bir birliktelik göstermesi gerekmektedir (Bener, 2013).

Günümüz Sanatçılarının Tasarımlarından Örnek Analizler

Günümüzde exlibris sanatı tüm dünyada oldukça yaygınlaşmıştır. Her geçen gün exlibris sanatı daha çok kişi tarafından tanınmakta, uygulanmakta ve güzel sanatlar eğitimi veren kurumlarda yer almaktadır. Son yıllarda bu doğrultuda, resim, baskı resim ve grafik sanatında önemli bir yere sahip olan exlibris sanatına dair neredeyse her ülkede bir exlibris müzesi açılmış hatta yayınlar çıkarılmaya başlanmıştır.

Günümüz exlibris sanatçıları arasında Bulgaristan'dan Julian Dimitrov Jordanov, Marin Gruev, Rusya'dan Jury Borovitsky, Viladimir Zuev, Yuri Borovitsky, Andrey Machanov, Slovakya'dan Peter Augustovic, Vladimir Gazovic, Çek Cumhuriyeti'nden Miroslav Houra, Karel Zeman, Jiri Brazda, Hollanda'dan Anneke Kuyper, Wim Zwieters, Fransa'dan Jean Marcel Bertrand, Belçika'dan Mark Severin, Gerard Gaudaen, Martin R. Bayens, Kurt Herman, Polonya'dan Wojciech Luczak, Ukrayna'dan Arkady Pugachevsky, Sergey Hrapov, Oleg Denisenko, Japonya'dan Masao Ohba, Romanya'dan Corina Nani, Ovidiu Petca gibi önemli sanatçıları örnek gösterebiliriz.

Türkiye'deki exlibris çalışan ve yaygınlaşması için emek veren sanatçılara örnek verecek olursak; Hasip Pektaş, Süleyman Saim Tekcan, Güler Akalan, H. Müjde Ayan, Nazan Erkmek, Devabil Kara, Hasan Kıran, Hasan Pekmezci, Tezcan Bahar, İsmail Aslan, Musa Köksal, Mustafa Okan, Gökhan Okur, Zülfikar Sayın, Emre Şengün, Nazan Tekbaş Tanju, Sema Ilgaz Temel, Gözde Eda Tekcan ve Fedail Yılmaz gibi daha birçok sanatçı ismi sayabiliriz.

Resim2: Vladimir Zuev, *Wouter Van Gysel exlibrisi (King Oidipus)*, 15,7x11,5cm, C3, 2003.

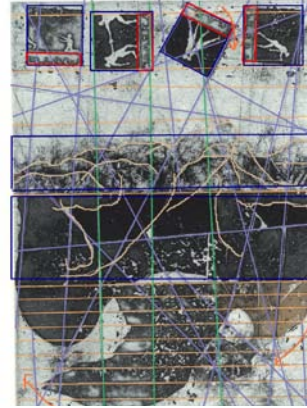
1959'da Rusya Sverdlovsk bölgesinde doğan, yaşamını Nizhny Tagil'de sürdüren Vladimir Zuev, Nizhny Tagil Eğitim Enstitüsü'nde 1976-1981 yılları arasında grafik eğitimi

almıştır. Sanatçı, resim 2’de görülen *Wouter Van Gysel exlibrisi (King Oidipus)* isimli exlibrisinde olduğu gibi figür çalışmalarının ağırlıklı olarak yer aldığı modern bir sanat anlayışına sahiptir. Sanatçı baskılarında, gravür, aquatinta gibi birden fazla teknik kullanmaktadır. 1995 yılından itibaren sanatçı Türkiye de dâhil olmak üzere birçok ülkede yapılan baskı ve exlibris yarışmalarında ödül almıştır.

Resim3: Zuev, *Wouter Van Gysel exlibrisi*,

açık-koyu değerler ve yazı ilişkisi

Resim4: Zuev, *Wouter Van Gysel exlibrisi*,

çizgi, biçim, hareket ve yazı ilişkisi

Resim 3’te ve resim 4’te Zuev’in exlibris tasarımının kompozisyon ve yazı ilişkisi bakımından analizi görülmektedir. Resim 3’te tasarım, açık-koyu değerler ve yazı ilişkisi ön plana çıkacak şekilde düzenlenmiştir. Exlibriste siyah, beyaz ve grinin tonları ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Sanatçı tasarımın üst bölümüne üst bölümü kaplayacak şekilde içerisinde insan figürleri çalıştığı dört kare yerleştirmiştir. Tasarımdaki karelerin alt ve yan bölümlerini ise dikdörtgen şekilde bölerek exlibris ve exlibrisin kime ait olduğunu yazmıştır. Sanatçı, karelerin içlerindeki figürleri ve yazıları açık ton değerinde, figürlerin etrafını saran boşluğu ise koyu ton değerinde uyumlu şekilde tasarlamıştır. Yine tasarımın orta bölümünde yukarıdaki kareleri paralel bir dikdörtgen formu koyu ton değeriyle dengelemiştir. Bu dikdörtgenin alt ve üst bölümlerinde çizgi ve lekelerle orta ton değerleri oluşturmuştur.

Resim 4’te tasarımın çizgi, biçim ve hareketle olan yazı ilişkisinin analizi görülmektedir. Sanatçı tasarımda turuncu renk ile gösterilen yatay çizgileri, alt bölümden orta bölüme kadar oldukça sık ve neredeyse birbirine eşit aralıklarla kullanmıştır. Sanatçı, mor renkle gösterilen çapraz çizgileri ve yeşil renkle gösterilen dikey çizgileri de tasarımın dengesini sağlayacak şekilde düzenlemiştir. Sanatçı tasarımda mavi ile gösterilen orta bölümün üzerine figürleri bir dikdörtgen biçimin içerisine yerleştirmiştir. Figürlerde kıvrımlı çizgiler kullanmıştır. Resmin merkezine doğru orta bölümde koyu değerlerin çalışıldığı başka bir dikdörtgen içerisinde

kıvrımlı çizgiler devam etmiştir. Üst bölümdeki karelere eğim vererek biçimlere hareket kazandırmıştır. Alt bölümdeki kahverengi renkle yorumlanan figürle yine tasarıma sola doğru hareket sağlamıştır. Sanatçı tasarımının kompozisyonunda kullandığı bu öğelerle kırmızı renkle gösterilen yazıları, yatay ve dikey olarak zıtlık yaratarak vurgulamıştır.

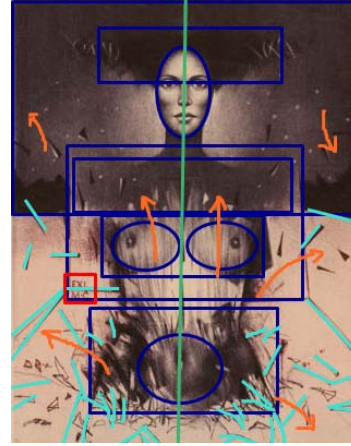
Resim 5: Jiri Brazda, "İsimsiz", 15,8x10,6 cm, 2013, Frederikshavn Art Museum.

1952'de Çek Cumhuriyeti Teplice'de doğan, yaşamını yine aynı yerde sürdüren Jiri Brazda, 1973-1979 yılları arasında Prag Uygulamalı Sanatlar Koleji'nde eğitim almıştır. Sanatçı, resim 5'de görülen exlibrisinde olduğu gibi figür ve mekân ilişkisine dayalı modern bir sanat anlayışına sahiptir. Sanatçı baskılarında, gravür, aquatint, mezzotinta gibi birden fazla teknik kullanmaktadır. 1982 yılından itibaren sanatçı Türkiye de dâhil olmak üzere birçok ülkede yapılan baskı ve exlibris yarışmalarında ödül almıştır.

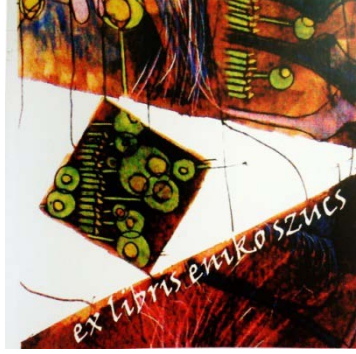
Resim6: Jiri Brazda, "İsimsiz",

açık-koyu değerler ve yazı ilişkisi

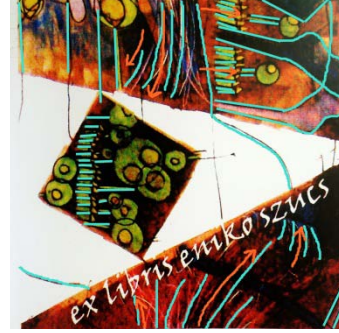
Resim 6'da ve resim 7'de Brazda'nın exlibris tasarımının kompozisyon ve yazı ilişkisi bakımından analizi görülmektedir. Resim 6'da sanatçının tasarımının açık-koyu değerleri gösterilmiştir. Sanatçının mekânla birlikte ele aldığı kadın figüründe siyah, beyaz ve grinin tonları ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Sanatçı tasarımın üst bölümünde koyu tonları, alt bölümde ise açık tonları zıtlık yaratarak dengelemiştir. Tasarımda koyu tonları orta bölümde dikey olarak dolaştırmıştır. Sanatçı tasarımında, tonal kompozisyon oluşturmuştur.

Resim 7'de tasarımın çizgi, biçim ve hareketle olan yazı ilişkisinin analizi görülmektedir. Sanatçı tasarımında açık mavi renk ile gösterilen çizgileri, alt bölümden orta bölüme kadar birbirine zıt, sık ve kısa çapraz çizgiler kullanmıştır. Resmin merkezine doğru orta bölümde figürün boyun ve omuzlarını yerleştirdiği orta ton değerlerle çalıştığı bir dikdörtgen, göğüs bölümüne açık tonlarla çalıştığı başka bir dikdörtgen, alt kalça ve göbek bölümüne de orta tonlarla çalıştığı bir dikdörtgen biçimi yerleştirilmiştir. Figürün bazı bölümlerinde dairesel biçimler kullanmıştır. Resmi yeşil renkle gösterilen dikey bir çizgiyle ikiye böldüğümüzde sanatçının simetrik bir denge oluşturduğu açıkça görülmektedir. Sanatçı alt bölümden orta bölüme doğru kullandığı çapraz çizgilerle resme hareket kazandırmıştır. Sanatçı tasarımının kompozisyonunda kullandığı bu öğelerle ilişkili olarak, kırmızı renkle gösterilen yazıları orta ton değerinde çalışarak uyumlu gördüğü figürün sol bölümüne etkisini azaltarak yerleştirmiştir.

Resim 8: Corina Nani, "Eniko Szucs", 10x10 cm, CGD, 2010.

1978'de Romanya Timisoara'de doğan Corina Nani, 2007-2011 yılları arasında Timisoara Western Üniversitesi'nde doktora eğitimi almıştır. Sanatçı, resim 8'de görülen exlibrisinde olduğu gibi tasarımlarında tonal kompozisyonlar oluşturmuştur. Çalışmalarında özellikle kadın vücutlarını ele aldığı insan figürüne dayalı modern bir sanat anlayışına sahiptir. Sanatçı exlibris tasarımlarında, bilgisayar destekli çalışmalar (CGD) yapmaktadır. 2006 yılından itibaren sanatçı birçok ülkede yapılan baskı ve exlibris grafik sanatı sergilerine katılmıştır.

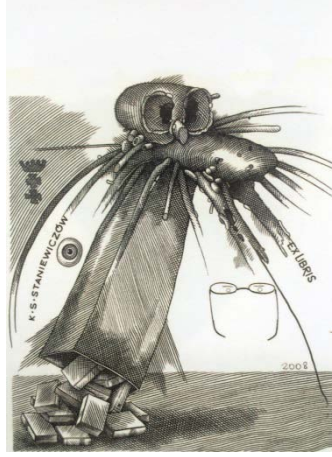

Resim 9'da, resim 10'da ve resim 11'de Nani'nin exlibris tasarımının kompozisyon ve yazı ilişkisi bakımından analizi görülmektedir. Resim 9'da sanatçının tasarımının açık-koyu değerleri gösterilmiştir. Sanatçı, açık ve koyu tonları tasarımın üst, orta ve alt bölümünde üçgenler oluşturarak kullanılmıştır. Sanatçı tasarımın orta bölümünde açık tonda bir üçgen içerisine koyu tonda bir kare yerleştirerek, açık ve koyu tonları zıtlık yaratarak dengelemiştir. Alt bölümde koyu tonda başka bir üçgeni, orta bölümdeki açık tondaki üçgenle üçgenin içine paralel olarak yazdığı *Exlibris, Eniko Szucs* yazısı ile uyum sağlamıştır.

Resim 10'da tasarımın biçim ve hareketle olan yazı ilişkisinin analizi görülmektedir. Sanatçı tasarımında mavi renk ile gösterilen daire biçimlerini, orta bölümdeki kare biçiminin

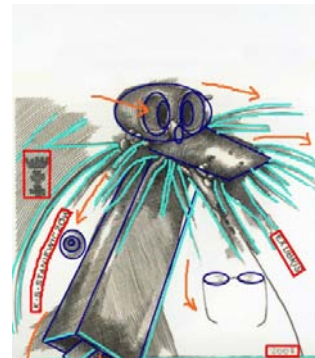
içerisinde dikdörtgen biçimlerle dengeleyerek kullanmıştır. Neredeyse resmin merkezinde yer alan eğimli kare ile tasarıma hareket kazandırmıştır. Kırmızı renkle gösterilen bir dikdörtgen içine yerleştirilen yazı, üst bölümdeki üçgen biçiminin yine alt kenarına zıt olarak tasarlanmıştır.

Resim 11’de tasarımın çizgi ve hareketle olan yazı ilişkisinin analizi görülmektedir. Sanatçı tasarımında açık mavi renk ile gösterilen çizgileri, üst bölümdeki üçgen biçiminin içerisinde alt bölümdeki üçgen biçiminin içindeki çizgilerle dengeleyerek oluşturmuştur. Tasarımda, yatay, dikey ve kıvrımlı çizgiler kullanmıştır. Sanatçı tasarıma yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya merkezdeki üçgen içerisinde yer alan kareyi ve yazıları vurgulayarak hareket kazandırmıştır. Tasarımda çizgiler lekelerin içerisinde yer almış, kalın kontur biçiminde kullanılmıştır.

Resim 12: Wojciech Luczak, “K.S. Staniewiczow”, 8,4x7 cm, C2, 2008.

1946’da Polonya Inowroclaw’da doğan ve hala yaşamını aynı yerde sürdüren Luczak, babası Stanislaw Luczak’ın atölyesinde grafik sanatlar eğitimi almıştır (Luczak, 2014). Sanatçı, resim 12’de görülen exlibrisinde olduğu gibi tasarımlarında çizgisel kompozisyonlardan oluşan modern bir sanat anlayışına sahiptir. Sanatçı exlibris tasarımlarında, hakkâk kalemle bakır oyma, gravür yapmaktadır. 1962 yılından itibaren sanatçı birçok ülkede yapılan baskı ve exlibris grafik sanatı sergilerine katılmış ve Türkiye dâhil olmak üzere birçok ödül almıştır.

Resim 13'te ve resim 14'te, Luczak'ın exlibris tasarımının kompozisyon ve yazı ilişkisi bakımından analizi görülmektedir. Resim 13'te sanatçının tasarımının açık-koyu değerleri ve yazı ilişkisi gösterilmiştir. Sanatçı tasarımında çizgilerle koyu tonları oluşturmuştur. Sanatçı tasarımın üst ve sağ bölümünde açık tonları üst bölümdeki koyu tonları ön plana çıkartmak amacıyla kullanmıştır. Yine tasarımın zemininde kullandığı koyu tonlarla, dökülen dikdörtgen biçimleri vurgulamıştır. Yazı ögesini açık ton içerisinde koyu bir değer olarak göstermiştir. Tasarımda yazılar birbirine zıt yönlerde yazılmış, zıtlık yaratarak uyum sağlanmıştır. Sanatçı tasarımında, çizgisel kompozisyon oluşturmuştur.

Resim 14'te tasarımın çizgi, biçim ve hareketle olan yazı ilişkisinin analizi görülmektedir. Sanatçı tasarımında açık mavi renk ile gösterilen çizgileri, üst bölümde birbirine zıt, sık ve kısa çapraz çizgiler olarak kullanmıştır. Tasarımda çizgileri üst üste getirerek koyu lekeleri elde etmiştir. Tasarıma hareket, yukarıdan aşağıya, sağa ve sola doğru çizgilerle verilmiştir. Tasarımda mavi renkle gösterilen daire biçimleri de kullanılmış fakat dikdörtgen biçimlere ağırlıklı olarak yer verilmiştir. Orta bölümdeki büyük dikdörtgenden birçok küçük dikdörtgen dökülerek büyük-küçük ilişkisi ile denge sağlanmıştır. Tasarımda kırmızı renkle gösterilen yazılar zıt yönlerde, hem çizgilerle devam etmiş hem de çizgilerle paralel olarak düzenlenmiştir.

Resim 15: Hasip Pektaş, "Benoit Junod", 6,9x10,5 cm, CGD, 2009.

1953'te Türkiye Ermenek-Karaman'da doğan ve yaşamını İstanbul'da sürdüren Pektaş, 1974'de Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nden mezun olmuştur. Sanatçı, resim 15'te görülen exlibrisinde olduğu gibi tasarımlarında tonal kompozisyonlardan oluşan modern bir sanat anlayışına sahiptir. Pektaş, çalışmalarında yaşanmışlıkların, yaşam zenginliğinin bir zihinde dönüştürülmesi ilgili sorunlar üzerinde durmaktadır. Sanatçı, baskı ve exlibris

çalışmalarını, bilgisayar destekli çalışmalar (CGD), metalle çukur-yüksek baskı, fotograür baskı, aquatint, gravür gibi birçok baskı tekniği kullanarak yapmaktadır. Pektaş, 1996'da *Ekslibris* hakkında bir kitap yazmış, 2003 ve 2007 yılında 1. ve 2. Uluslararası Ekslibris Yarışmalarını, 2008'de 1. Uluslararası Baskiresim Bienali'ni, 2010'da 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresi'ni ve Uluslararası Ekslibris Yarışması'nı organize etmiştir. 1974 yılından itibaren sanatçı birçok ülkede yapılan baskı ve exlibris sergilerine katılmış ve birçok ödül almıştır.

Resim 16'da ve resim 17'de Pektaş'ın exlibris tasarımının kompozisyon ve yazı ilişkisi bakımından analizi görülmektedir. Resim 16'da sanatçının tasarımının açık-koyu değerleri gösterilmiştir. Sanatçının mekânla birlikte ele aldığı kadın figüründe koyu ve açık değerler dengeli biçimde kullanılmıştır. Koyu değerler orta bölümde yatay olarak figürün üzerinde dolaştırılmıştır. Sanatçı tasarımında yazıyı mekân ile aynı açık değerde yatay düzlemde yazmıştır. Sanatçı tasarımında, tonal kompozisyon oluşturmuştur.

Resim 17'de tasarımın çizgi, biçim ve hareketle olan yazı ilişkisinin analizi görülmektedir. Sanatçının tasarımında mavi renk ile gösterilen biçimler, kadın figürünün üzerinde; gövde, kol, kalça ve bacak gibi bölümlerde gösterilmiştir. Sanatçı tasarımının kompozisyonunda kullandığı bu öğelerle ilişkili olarak, kırmızı renkle gösterilen yazıları orta ton değerinde çalışarak uyumlu gördüğü figürün üst bölümüne zeminle paralel şekilde etkisini azaltarak yerleştirmiştir. Sanatçı figürün ön plana çıkmasına özen göstermiştir.

Resim 18: H. Müjde Ayan, "Peace" Danny Denayer exlibrisi, 10x9 cm, S1, 2009.

1972’de Türkiye Ankara’da doğan ve yaşamını İstanbul’da sürdüren H. Müjde Ayan, 2007 yılında Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim-İş Öğretmenliği bölümünde doktora eğitimini tamamlamıştır. Sanatçı, resim 18’de görülen exlibrisinde olduğu gibi tasarımlarında modern bir sanat anlayışına sahiptir. Ayan, 2010 yılı sonrası çalışmalarında genellikle, uzam, devinim, yörüngeler ve evren üzerinde durmaktadır. Sanatçı, baskı ve exlibris çalışmalarını, bilgisayar destekli çalışmalar (CGD), serigrafi, metalle çukur-yüksek baskı, aquatint, gravür gibi birçok baskı tekniği kullanarak yapmaktadır. 1996 yılından itibaren sanatçı birçok ülkede yapılan baskı ve exlibris sergilerine katılmış ve birçok ödül almıştır.

Resim 19’da ve resim 20’de H. Müjde Ayan’ın exlibris tasarımının kompozisyon ve yazı ilişkisi bakımından analizi görülmektedir. Resim 19’da tasarım, açık-koyu değerler ve yazı ilişkisi ön plana çıkacak şekilde düzenlenmiştir. Exlibriste açık ve koyu değerler dengeli olarak kullanılmıştır. Sanatçı tasarımın üst bölümünde açık değerler, koyu değerde çalışılan figürleri ön plana çıkaracak şekilde düzenlenmiştir. Tasarımdaki sağ alt bölümünde ise üst bölümdeki açık değerlere denge sağlanmıştır. Sanatçı daha çok tasarımını ön planda tutmuş,

yazıları açık değerlerde çok vurgulamadan yazmıştır. Sanatçı tasarımında tonal kompozisyon oluşturmuştur.

Resim 20'de tasarımın çizgi, biçim ve hareketle olan yazı ilişkisinin analizi görülmektedir. Sanatçının tasarımında açık mavi renk ile gösterilen çizgiler çalışmanın merkezinde lekelere dönüşmüştür. Çizgiler, sol bölümden orta bölüme kadar oldukça sık ve birbirine çapraz olarak kullanılmıştır. Sanatçı, çapraz çizgilerle tasarıma sağ ve sol yönlere doğru hareket kazandırmıştır. Sanatçı tasarımda, mavi ile gösterilen orta bölümün üzerine figürleri bir dikdörtgen biçimin içerisine yerleştirilerek gösterilmiştir. Üst sağ bölümde yine başka bir figür dikdörtgen biçimle gösterilmiştir. Tasarımın sağ alt bölümünde açık değerlerin çalışıldığı başka bir dikdörtgen içerisinde dikey çizgiler devam etmiştir. Sanatçı tasarımının kompozisyonunda kullandığı bu öğelerle, kırmızı renkle gösterilen yazıları, özellikle üst bölümde koyu değerde çalışılan figürlere yatay biçimde paralel olarak yazarak uyum sağlamıştır.

Sonuç ve Öneriler

Exlibris, günümüzde çağdaş bir sanat alanı olmakla birlikte, geçmişi uzun bir tarihe dayanmaktadır. Honca (2007, s. 99) tarafından *sanatın temelinde hayat, hayatın doğasında estetik, denge ve ritim varsa eğer; exlibris bütün sanatların güzelliklerini ve dengesini koruyarak, kişiye özel yapılan bir sanattır* şeklinde tanımlanan Exlibris sanatı, teknolojinin ilerlemesiyle ilk var olduğu zamanların çok farklı bir boyutuna gelmiş ve kısa sürede sanatçılara hem teknik hem etkileşim hem de estetik açısından yeni bakış açıları getirmiştir. Türk Kaya (2015, s. 57) ise yaptığı araştırmasında: *Exlibris sanatının sadece bir uygulama alanı olarak varlığını sürdürmeyeceğini, exlibris çalışmalarını değerlendirmenin de üretmek kadar önemli olduğunu* vurgulamaktadır. Bir exlibrisi değerlendirmek için tasarımı birçok açıdan ele almak gerekmektedir. Bunlardan biri de kompozisyonudur.

Kompozisyon, exlibris sanatının en önemli biçimsel unsurlarından biridir. Exlibris tasarımında kompozisyon için gerekli temel öğelerin bilgisi; resim, baskı resim, grafik, fotoğraf, seramik, heykel gibi plastik sanatlar temel eğitiminde verilerek exlibris sanatının da altyapısını oluşturmaktadır. Exlibris ile ilgili yapılan araştırmalar sonucunda araştırmacılar, günümüzde exlibris tasarımının öğrencilerin tasarım, kompozisyon, yöntem ve teknik bilgisini edinmeleri açısından bu derslerin bazılarının içerisinde yer alması gerektiği görüşündedir.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalar ve sonuçları göz önünde bulundurularak, “Exlibris Tasarımında Kompozisyon ve Yazı İlişkisine Dair Günümüz Sanatçılarının Tasarımlarından Örnek Analizler” başlıklı bu araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, altı önemli sanatçının exlibris tasarımları incelenmiş, kompozisyon ve yazı ilişkisi bakımından örnek analizler sunulmuştur. Tasarımların kompozisyon çözümlemesi, kompozisyonu oluşturan temel öğeler dikkate alınarak yapılmıştır. Günümüz sanatçılarının tasarımları ele alınarak eser inceleme ve tasarım oluştırmada önem taşıyan kompozisyon öğelerinin yazı ile ilişkisi örnek analizlerle açıklanmıştır.

Araştırmanın sonucu, exlibris tasarımlarında kompozisyon oluştururken nelere dikkat etmesi gerektiği konusunda bireye faydalı olacaktır. Eserlerdeki kompozisyonların nasıl oluşturulması gerektiği konusunda yol gösterici olacaktır. Araştırmada sunulan örnek tasarım analizleri, kompozisyon ve yazı ilişkisinin ayrıntılı olarak görülmesi açısından katkı sağlayacaktır. Araştırma, exlibris tasarımı yapmak isteyen bireye *bir exlibris nasıl tasarlanır?* sorusunun cevabına örnek teşkil ederek tasarım için yol gösterecektir. Kompozisyon ve yazı düzeni bakımından farklılık gösteren exlibrisleri karşılaştırma olanağı sağlayacaktır. Sanatçıların birbirinden farklı özellik taşıyan exlibris tasarımları, Exlibris sanatı ile ilgili çok az araştırma ve kaynak olduğundan bu araştırmanın yararlı bir kaynak olacağı düşünölmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayanarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Exlibris tasarımında kompozisyon ve yazı ilişkisine dair bu araştırmada yapılan örnek analizler, grafik eğitimi alan öğrencilere kompozisyonun temel fikrini oluşturan öğelerle ilgili bilgi vermek amaçlı kullanılabilir. Daha sonra kendi çalışmalarını değerlendirmeleri istenebilir.
2. Exlibris tasarımında kullanılan motiflerle ilgili farklı bir araştırma yapılabilir.
3. Exlibris sanatı ile ilgili yapılan araştırmalar ve kaynaklar oldukça az sayıdadır. Bu durum göz önünde bulundurularak konu ile ilgili farklı araştırmalar yapılarak sanatçıların ve eğitimcilerin faydalanabileceği kaynakların oluşumuna katkı sağlanabilir.
4. Exlibris tasarımında kullanılan fotograevür tekniği ile ilgili özgün araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Akay Şumnu, E. (2014). *Çağdaş yazıtlar: Yazı-form ilişkisi*. (Sanatta yeterlik sanat çalışması raporu). Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Aslıhan, S., G. (2006). *Günlük yaşamın basit olgularından hareketle resimde form-renk ilişkisinin çağdaş grafik anlatım aracılığıyla çözümlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Bener, S. (2013). *Exlibris sanatında kadın imgesinin kullanımına ilişkin exlibris sanatçılarının görüşlerinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Erinç, M., S. (2010). Çağımızın yükselen sanatı: ekslibris. *Uluslararası Ekslibris Koleksiyonları Kataloğu*, İstanbul: Akademiunique, 7-8.
- Evren, F., B. (2015). Mekanik yeniden üretim çağında ekslibris, *Uluslararası Ekslibris Dergisi*, 2(3), 71-77.
- Güler, Ü. (1997). *Türk dili*. Edirne: T.Ü. Eğitim Fakültesi Masaüstü Yayıncılık.
- Honca, H. (2007). *Exlibris sanatı ve dijital ortamda exlibris sanatı uygulamaları*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kırıçoğlu, O., T. (2014). Ekslibrisin üç yönü: bir sanat eseri, işlevsel bir nesne, bir eğitim konusu, *Uluslararası Ekslibris Dergisi*, 1(2), 17-24.
- Luczak, W. (2014). *Wojciech Luczak*. <http://www.luczakw.com/379yciorys.html> adresinden elde edildi.
- Mülayim, S. (1994). *Sanata giriş*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Okur, G. (1998). *Exlibris ve iletişim*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Sanat Eseri Raporu). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pektaş, H. (2003). *Ex-libris*. Ankara: Ankara Ekslibris Derneği.
- Pektaş, H. (2014). Türkiye’de ekslibris. *Uluslararası Ekslibris Dergisi*, 1(1), 1-9.
- Per, M. (2006). *Exlibris ve A.İ.B.Ü. eğitim fakültesi güzel sanatlar eğitimi bölümü resim-iş eğitimi anabilim dalı son sınıf öğrencilerinin exlibris konusuna ilişkin ilgileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Püsküllüoğlu, A. (2008). *Türkçe sözlük*. İstanbul: Can Yayınları.
- Sarıkavak, N., K. (2004). Görsel iletişim ve grafik tasarımda çağdaş tipografinin temelleri. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Turani, A. (1998). *Dünya sanat tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Türk Kaya, S. (2015). Sanatsal bir üretim biçimi olarak ekslibris ve erkin keskin ekslibrisi üzerine inceleme, *Uluslararası Ekslibris Dergisi*, 2(3), 57-70.

Resim Kaynakçası

Resim 1: III. Amenhophis Ait Mısır’da Bulunan İlk Exlibris Örneği, M.Ö 1400.

Erdem, Ş. (2010). *Ekslibris sanatının gelişim süreci, kültürlerarası etkileşimdeki önemi ve bu sanatın Türkiye’de yaygınlaştırılmasına yönelik çabalar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, s. 13.

Resim 2: Vladimir Zuev, *Wouter Van Gysel exlibrisi (King Oidipus)*, 15,7x11,5cm, C3, 2003. “<http://www.vladimirzuev.com/etchings.html>” adresinden elde edildi.

- Resim 5:** Jiri Brazda, “İsimsiz”, 15,8x10,6 cm, 2013, Frederikshavn Art Museum. “<http://art-exlibris.net/exlibris/226497?query=&pt=owner>” adresinden elde edildi.
- Resim 8:** Corina Nani, “Eniko Szucs”, 10x10 cm, CGD, 2010. *International Ex libris Triennial Arad 2010 Catalogue*, Art Museum Arad, Romania, 57.
- Resim 12:** Wojciech Luczak, “K.S. Staniewiczq”, 8,4x7 cm, C2, 2008. 33. *FISAE Uluslararası Ekslibris Yarışması Kataloğu (2010)*. İstanbul: Akademiunique, 19.
- Resim 15:** Hasip Pektaş, “Benoit Junod”, 6,9x10,5 cm, CGD, 2009, Frederikshavn Art Museum. “<http://art-exlibris.net/exlibris/26178?query=&pt=owner>” adresinden elde edildi.
- Resim 18:** H. Müjde Ayan, “Peace” Danny Denayer exlibrisi, 10x9 cm, S1, 2009. “<http://www.mujdeayan.com/>” adresinden elde edildi.

Extended Abstract

Exlibris is a small, original artwork placed on the inside of a book's cover, indicating the book's owner. Exlibris designs use the word *Exlibris* along with the name. Featuring the book owner's profession, library, interests and style in the case of artists, exlibris are occasionally organized as special designs of an institution. To analyze the composition of Exlibris design, the relations between fundamental elements forming the light and dark values, color, lines, ratios, shape, rhythm-movement and balance should be viewed.

The study was prepared using descriptive survey model. The study featured a review and examination of literature, books, foreign resources, periodicals, theses, catalogs and websites on exlibris and exlibris artists. In addition to the review of the literature, the examples of previous studies in this field were examined and examples on the relation of composition and script in the designs of exlibris artists were analyzed.

Exlibris is a Latin word and refers to artistic design that is designed with the name of the book's owner, placed inside the cover, made with unique printing techniques to symbolize the book and comprising small graphical works. The composition of an Exlibris design uses the word *Exlibris* along with the book owner's name. In addition to an identifying an cultural value, a language of narration, visual communication, intercultural interaction and a mutual point of meeting, Exlibris is significant in terms of providing numerous conveniences for art instructors, art students and artists as a form of artistic production.

Although a contemporary field of art, Exlibris dates back to many centuries. Egyptian scribes writing on tabloids printed small marks on the mud to show proprietorship. In spite of these first signs of proprietorship marks, the earliest known record is an exlibris dating back to 1400 B.C. circa was on a light blue tile (Per, 2006, p. 13). Pektaş (2014, p. 2) mentions the history of Exlibris in Turkey as follows: "It can be said that the first people to attain an exlibris to their name in the actual sense in Turkey are the fans of foreign books of the period. It can be observed that foreign teachers in schools such as Üsküdar American College, Robert College have had exlibris on their books."

Exlibris design is part of today's graphical arts, graphics education and authentic print painting classes and requires a relation of composition and script. In Exlibris design, coherence between the fundamental elements of composition, typing characters, size and style of script, is the aim. The script, in relation to the function and composition of the Exlibris design, is the most important element of the design for indicating the book's owner. The

script in Exlibris can be rendered without limitation in computer generated designs (CGD), while handwritten scripts can be scanned and placed in suitable locations.

Today, the art of exlibris is quite popular around the world. It is recognized and implemented by an increasing number of people, and taught at institutions of fine arts education. In the recent years, exlibris museums are opened in almost every country and publications have been issued on exlibris as a significant part of painting, printed painting and graphical arts.

Among contemporary exlibris artists, Julian Dimitrov Jordanov, Marin Gruev, Jury Borovitsky, Viladimir Zuev, Yuri Borovitsky, Andrey Machanov, Peter Augustovic, Vladimir Gazovic, Miroslav Houra, Karel Zeman, Jiri Brazda, Anneke Kuyper, Wim Zwiers, Jean Marcel Bertrand, Mark Severin, Gerard Gaudaen, Martin R. Bayens, Kurt Herman, Wojciech Luczak, Arkady Pugachevsky, Sergey Hrapov, Oleg Denisenko, Masao Ohba, Corina Naniand Ovidiu Petca can be shown as the significant examples.

Hasip Pektaş, Süleyman Saim Tekcan, Güler Akalan, H. Müjde Ayan, Nazan Erkmen, Devabil Kara, Hasan Kıran, Hasan Pekmezci, Tezcan Bahar, İsmail Aslan, Musa Köksal, Mustafa Okan, Gökhan Okur, Zülfikar Sayın, Emre Şengün, Nazan Tekbaş Tanju, Sema Ilgaz Temel, Gözde Eda Tekcan, Fedail Yılmaz and many other artists can be mentioned as examples to individuals using and trying to popularize exlibris in Turkey.

Although a contemporary field of art, the history of Exlibris is deep-rooted. Defined by Honca (2007, p. 99) "*If in the basis of art is life, in the nature of life is aesthetics, balance and rhythm, exlibris is an art that preserves the beauty and balance of every art and personalizes them.*", exlibris has, through technological advancements, reached a very different dimension than its original nascence and brought new perspectives to artists in terms of technique, aesthetics and interaction.

The results of this study may contribute to students on covering important points in creating a composition in designs, consolidating knowledge of composition, examining compositions in works of art and viewing the relation between composition and script in detail. The study may serve as a guide for exlibris as an example to the question of *how to design exlibris?* for artists and students interested in designing exlibris.